

Biblioteca Barcino
Volum 6

BERNAT DESCLOT LLIBRE DEL REI EN PERE

A CURA DE STEFANO M. CINGOLANI

No crec pas que En Pere d'Aragó sia fuit,
qui és un dels millors cavallers del món,
ans crec bé que, si no era romàs amb
ell nengú de sa gent, que ell tot sol nos
esperaria e es defendria tro a la mort.

Editorial Barcino
Barcelona 2010

BIBLIOTECA BARCINO

CONSELL ASSESSOR: LOLA BADIA, GERMÀ COLÓN,
ALBERT HAUF, TOMÀS MARTÍNEZ, JOSEP MASSOT,
JOSEP PUJOL, AMADEU-J. SOBERANAS,
ALBERT SOLER, JOSEP SOLERVICENS

JOAN SANTANACH, COORDINADOR

CARLES DUARTE, DIRECTOR GENERAL

BERNAT DESCLOT

LLIBRE DEL REI EN PERE

A CURA DE
STEFANO MARIA CINGOLANI

EDITORIAL BARCINO. 2010
BARCELONA. Acàcies, 15

Primera edició: juny 2010

© de l'edició i la introducció,
Stefano Maria Cingolani, 2010
Reservats tots els drets d'aquesta edició:
EDITORIAL BARCINO, S. A.
Acàcies, 15. Barcelona 08027
www.editorialbarcino.com
Edició núm. 813

Dipòsit legal: B.
ISBN: 978-84-7226-765-7
Correcció de primeres proves: Montserrat Lluch i Raquel Parera
Correcció de segons proves: Francesc J. Gómez
Disseny de la coberta: LAMOSCA
Compost per MARQUÈS, S. L.
Meridiana, 354. 08027 Barcelona
Imprès per TREBALLS GRÀFICS, S. A.
Santander, 74. 08020 Barcelona

INTRODUCCIÓ

1. ELS PRECEDENTS

Al llarg de molt de temps, i fins darrerament, la crònica de Desclot ha estat considerada com el primer text historiogràfic en prosa catalana. Aquest judici es deu, però, a dues equivocacions de perspectiva. D'una banda, a l'errònia valoració del *Llibre dels fets* de Jaume I, tant pel que fa a la datació (es pensava que el text conservat corresponia a una redacció de mitjan segle XIV, atès que el manuscrit més antic que el transmet és de 1343), com pel fet que no ha estat considerat com un llibre d'història, sinó com una obra d'un altre gènere, de difícil definició. D'altra banda, no s'havien tingut en compte altres textos historiogràfics escrits en català que, tot i no ser de producció original o no haver estat correctament datats, eren anteriors a l'obra de Desclot i ja havien creat una tradició. Aquest doble error de valoració, juntament amb d'altres —com ara la suposada objectivitat del cronista o, encara avui dia, la creença en l'existència de cants de gesta catalans—,¹ havia reduït notablement la possibilitat de comprendre

1. Des de la primerenca utilització de l'obra de Desclot, a mitjan segle XIX, per part de l'historiador sicilià Michele Amari, i sobretot gràcies a Ferran Soldevila, el cronista ha gaudit de la merescuda reputació de font de primària importància, però també de la fama d'historiador objectiu. Com he argumentat àmpliament a CINGOLANI 2006a, i com explicaré més endavant, és un error metodològic greu pressuposar l'objectivitat d'un cronista. Pel que fa als cants de gesta, que suposadament havien descobert —i, en alguns casos, fins i tot reconstruït— Manuel de Montoliu i el mateix Ferran Soldevila, a imitació dels *cantos noticieros* de la literatura castellana, s'ha pogut demostrar recentment que no van existir, sinó que van ser un invent d'aquests crítics; vegeu sobre aquest tema ASPERTI 1993, i CINGOLANI 1991-1992 i 2005. De fet, també la crítica castellana ha revisat notablement el corpus de la seva poesia èpica i n'ha suprimit els *cantos noticieros* com a concepte i com a producte (vegeu CATALÁN 2000).

amb exactitud el significat i el valor del *Llibre del rei En Pere i dels seus antecessors passats*, com alguns manuscrits titulen la crònica de Bernat Desclot.

És adient, doncs, sia per corregir alguns d'aquests errors d'interpretació, sia per fer més entenedores altres parts de la introducció, situar breument l'obra de Desclot dins del context evolutiu de la historiografia de la Corona d'Aragó, tant en llatí com en català, i considerar, encara que mínimament, com s'ha de llegir l'obra d'un historiador medieval, per tal d'evitar atribuir-li categories i propòsits que són absolutament actuals.²

En un primer moment, gairebé l'única forma d'escriptura històrica, tant als comtats catalans,³ com més tard al regne d'Aragó, foren els annals, sintètiques llistes de dates importants, especialment la mort de reis, comtes, bisbes i abats, i igualment alguna efemèride especial, com ara la conquesta d'una ciutat o una batalla. Nascuts al monestir de Cuixà, acollits i continuats a Santa Maria de Ripoll, des d'on foren difosos, al llarg del temps, a altres centres eclesiàstics, com Roda o Tortosa, aquests textos essencials marquen les coordenades històriques i polítiques que defineixen la configuració dels comtats catalans. Per exemple, palesen la seva dependència respecte a l'imperi dels francs —al qual deuen llur existència el comtat i els comtes de Barcelona—, la inserció en un temps cristià començat pel naixement de Crist, i l'inici del distanciament respecte a l'autoritat central franca —cosa que, amb un cert optimisme nacional, s'ha considerat “la marxa cap a la independència”. No és pas per casualitat que el principi d'aquesta activitat de fixació del record, si bé mínima, es remunti al temps del comte Borrell II (947-992), quan les dinasties comtals de Barcelona, i les derivades d'Urgell, Cerdanya i Besalú, ja feia temps que transmetien de forma hereditària els seus dominis de pare a fill, i quan, després del saqueig de Barcelona de 985,

2. Respecte a les tradicions historiogràfiques a la Corona d'Aragó, vegeu-ne un ampli estudi a CINGOLANI 2006b i 2007b. Pel que fa a la manera de llegir i utilitzar una crònica, vegeu CINGOLANI 2006a.

3. Utilitzo aquesta designació, comunament acceptada, perquè és inexacte històricament parlar de Catalunya abans de mitjan segle XII.

mite, i força diferent del rei Pere històric, que encara necessita una profunda revisió.⁵³

6. MANUSCRITS

La crònica de Bernat Desclot és el text de la literatura medieval en català amb una tradició manuscrita més nombrosa; només se li apropen la versió catalana dels *Usatges de Barcelona* i el *Llibre dels àngels* d'Eiximenis. Tot i que encara no es pot construir un *stemma* que relacioni els diferents manuscrits entre ells, es poden classificar fàcilment en tres grups: el que transmet la primera redacció, el que transmet només els capítols revisats en la segona i el que completa la segona redacció amb la darrera part de la primera.

La primera redacció només es conserva en un manuscrit:

O, Barcelona, Biblioteca de Catalunya 152, començament del segle XV.

La segona redacció, que comprèn els caps. 1-130, és transmesa per sis manuscrits:

A, Barcelona, Biblioteca de Catalunya 486, final del segle XIII.

C, Barcelona, Biblioteca del Seminari Conciliar 150, segle XIV i XVIII.

E, Saragossa, Biblioteca del Seminari Conciliar 15, mitjan segle XIV.

G, Barcelona, Biblioteca de Catalunya 1, final del segle XIV - principi del XV.

L, Barcelona, Biblioteca de Catalunya 241, final del segle XIV.

P, Barcelona, Biblioteca de Catalunya 306, final del segle XVII.

Els altres testimonis completen la segona redacció amb els capítols 131-168 procedents de la primera:

B, Biblioteca de El Escorial M-I-29, segle XIV.

53. Com resulta evident de la biografia de SOLDEVILA 1963; la revisió l'he començada a CINGOLANI 2006a, però tinc prevista una nova biografia del rei.

- D*, Madrid, Biblioteca Nacional de España 647, segle XIV.
F, París, Bibliothèque Nationale de France esp. 305, mitjan segle XV.
H, Barcelona, Biblioteca Universitària 759, segle XIV.
K, Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó Mercè 115, segle XV.
J, Barcelona, Biblioteca Universitària 67, segona meitat del segle XV.
M, Barcelona, Biblioteca de Catalunya 1621, any 1600.
N, Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó Mercè 90, segle XVIII.
Q, Montserrat, Biblioteca del Monestir 1397, poc abans de 1796.
R, Ciutat del Vaticà, Biblioteca Apostolica Vaticana Urb. lat. 894, segle XVI.
S, Barcelona, Biblioteca de Catalunya 487, mitjan segle XV.
T, Barcelona, Arxiu Històric de la Ciutat, perdut.
V, Barcelona, Biblioteca de Catalunya 943, segle XIV.
X, Madrid, Biblioteca de la Academia de la Historia, segona meitat del segle XIV.
Y, Madrid, Biblioteca Nacional de España 5939-5940, any 1732.

Existeixen dues traduccions medievals parcials de la crònica de Desclot, una al castellà, possiblement de mitjan segle XIV, conservada a la Biblioteca Nacional de España, a Madrid, en el ms. 1814 (còdex molt proper a *S*), del final del segle XV; l'altra a l'aragonès, conservada també en un còdex del final del segle XV, el ms. N-I-13 de la Biblioteca de El Escorial. L'única edició impresa abans del segle XIX és la versió castellana de Rafael Cervera, publicada a Barcelona el 1616.⁵⁴

7. LA PRESENT EDICIÓ

L'edició que es presenta pren com a base la de Miquel Coll i Alentorn (1949-1951); no n'és, però, una simple versió actualitzada gràficament, ni tampoc és una nova edició crítica, sinó que s'ofereix un text profundament revisat per tal d'oferir la crònica de Desclot en una

54. Vegeu GENÍS 2006. CINGOLANI 2006b acompanya l'edició facsímil de les primeres edicions de les quatre Grans Cròniques, i hi és present tant l'edició de Cervera com la primera edició en català, la de Buchon (París 1860).

forma més correcta i, alhora, llegidora. L'edició de Coll i Alentorn, com ell mateix declarava, no és una veritable edició crítica, ja que no es va elaborar a partir de la col·lació completa de tots els manuscrits conservats. Es va prendre com a base per als caps. 1-130 el ms. *A*, atès que és el testimoni més antic (final del segle XIII) —amb el suport del ms. *E* per restituir el text de les llacunes que presenta el ms. *A*—, i per als caps. 131-168 es va emprar el ms. *J* (segona meitat del segle XV), fet que provoca diferències notables en la llengua de les dues seccions de l'edició. El problema principal, tanmateix, no rau en el fet que no sigui una edició crítica en sentit estricte, sinó en l'elecció del manuscrit base i en els criteris d'edició adoptats.

El ms. *A* és un còdex d'alta qualitat gràfica —luxós, en pergamí, copiat per un bon professional i amb espai per a nombroses il·lustracions—, però ofereix un text de molt baixa qualitat. L'enorme quantitat d'errors que conté és testimoniada per les nombrosíssimes correccions que Coll ja hi va introduir. A més a més, seguint una pràctica editorial força usual a l'època, i encara avui dia, l'editor va limitar les seves intervencions a casos d'error manifest, sense confrontar sistemàticament la lliçó del manuscrit amb la d'altres testimonis. Resulta evident, doncs, ja a primera vista, que el text publicat per Coll no és prou satisfactori.

Davant la impossibilitat de presentar, de moment, una edició crítica que tingui en compte tots els testimonis conservats, s'ha tractat de millorar el text publicat per Coll —reproduït en totes les edicions posteriors— a partir de l'acarament amb altres manuscrits. He escollit dos testimonis per col·lacionar-los amb el text editat per Coll: el ms. *O*, l'únic que conserva la primera redacció, i el ms. *F*, base de l'edició vuitcentista de Buchon, la primera edició de la crònica en llengua original. La selecció d'aquests testimonis no es deu solament a les facilitats que comporta haver transcrit bona part de la primera redacció (vegeu Cingolani 2006a) i tenir a l'abast un text imprès (l'edició de Buchon), sinó que ha estat determinada eminentment per factors ecdòtics. Tot i que no disposem d'un *stemma codicum* que ens permeti filiar els diversos testimonis, és a dir, que mostri les relacions de dependència que s'estableixen entre ells, els estudis inèdits que va portar a terme Jordi Rubió i Balaguer abans de la Guerra Civil —pre-

parava una edició crítica de la crònica que va quedar interrompuda⁵⁵ i les observacions del mateix Coll i Alentorn, deixen entendre amb claredat que el ms. *F* s'ha de situar en els nivells més baixos del possible *stemma*, és a dir, en un moment de la transmissió molt allunyat de l'original, mentre que el ms. *A* hi és més proper. La confrontació amb el ms. *O* (testimoni de la primera redacció) m'ha permès d'esmenar amb fiabilitat errors del ms. *A*: si *O* i *F*, que es troben en moments de la transmissió tan distants entren si, coincideixen en una lliçó i *A* en porta una de diferent, he considerat que el ms. *A* conté un error, mentre que *O* i *F* conserven la lliçó correcta. Gràcies a la col·lació dels mss. *O* i *F* amb l'edició de Coll, he pogut corregir el text que va publicar en més de tres-cents cinquanta passatges.⁵⁶

Cal considerar un altre aspecte, respecte a les modificacions que he introduït en el text, que pot semblar secundari, però té importància en una edició amb grafia modernitzada com la que es presenta. Els copistes tendien a aglutinar paraules, especialment quan hi intervenia la conjunció *e*; per això Coll, quan trobava *el* al manuscrit, interpretava regularment *e el*. Per mirar d'alleugerir la lectura i de no afeixugar encara més l'estil de Desclot, ja extremadament paratàctic —sia per influència del llatí de la Cancelleria o perquè era típic de la prosa en vulgar—, he procurat mantenir l'article *el*, i no separar-lo en *e el*, sempre que m'ho permetés la lliçó dels testimonis i el context sintàctic. Gràcies a aquesta operació, la prosa de Desclot resulta molt més elegant i llegidora.

Pel que fa als criteris d'actualització gràfica, s'han seguit els habituals d'aquesta col·lecció, consistents a adaptar les grafies antigues a la norma contemporània. Excepcionalment, però, atès que l'edició parteix de dos manuscrits distants en el temps, per evitar l'estranyesa que pot causar la divergència de formes d'ús habitual, s'han reduït a una sola forma alguns binomis emparentats etimològicament. Hem donat

55. A l'Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans es conserva la part del text que ja s'havia imprès, les galerades d'una altra secció i també els apunts i fitxes preparatòries per a l'edició. Tots aquests materials, que he pogut consultar, ajuden a fonamentar el raonament que exposo tot seguit.

56. Alguns casos més dubtosos els he presentats en nota.

prioritat a la versió més “moderna” del mot (per exemple, *regina/reina*, *aidar/ajudar*, *esgleia/església*, *galea/galera*). També s’han regularitzat moltes de les grafies dialectals del ms. A, copiat per un copista de l’Empordà o del Rosselló, que haurien complicat la lectura i haurien creat la necessitat d’ampliar l’ anotació o el glossari (per exemple, *crou/creu*, *voul/veu*, *secórrer/socórrer*). La morfologia verbal, en canvi, no s’ha modificat, de manera que s’ha mantingut la doble forma que presenten alguns verbs, sobretot en pretèrit perfet, com *hagren/hagueren*, a excepció de l’alternança entre *creu/crec* i *fol/fou*, que s’ha reduït a les formes més modernes *crec* i *fou* per evitar confusions. També s’han mantingut els casos de tmesi en les perífrasis de futur i de condicional, com per exemple *desbaratar-los-ets* (‘els desbaratareu’), *desbaratar-los-hem* (‘els desbaratarem’), *perdonar-li-hia* (‘li perdonaria’), *anar-se-n’hia* (‘se n’aniria’), *fer-los-hia* (‘els faria’), *lleixar-los-hia* (‘els lleixaria’), etc.

S’afegeix un glossari mínim en què es dóna la interpretació dels mots més inusuals per al lector actual.

Les notes ofereixen tres tipus d’informació. En primer lloc, es faciliten dades sobre els referents històrics que apareixen al llarg de la crònica per ajudar a la comprensió del text; en segon lloc, es descriuen les diferències entre les dues redaccions del text, tant els canvis en la formulació d’algun passatge, com, sobretot, les supressions i addicions de capítols sencers; per últim, es destaquen les operacions de manipulació del cronista a l’hora de narrar els fets, i especialment s’evidencien les seves invencions, per tal que el lector pugui copsar quines intencions el movien a transformar la realitat històrica sota l’aparença d’una pretesa objectivitat.

LLIBRE DEL REI EN PERE D'ARAGÓ E DELS SEUS
ANTECESSORS PASSATS

Del pròleg del llibre

Ací comença lo llibre que En Bernat Desclot dictà e escriví dels grans fets e de les conquestes que faeren, sobre sarraïns e sobre altres gents, los nobles reis que hac en Aragó qui foren de l'alt llinatge del comte de Barcelona.

5

Aquest comte de Barcelona havia una germana molt bella e de gran valor, e donà-la per muller a l'emperador de Castella, de la qual dona hac dos fills, e la un hac nom don Sanxo, qui fou rei de Castella, e l'altre hac nom don Ferrando, qui fou rei de Lleó.

10

A cap d'un temps morí la germana del comte de Barcelona, emperadriu de Castella, e l'emperador pres altra muller, una dona cosina germana de l'emperador d'Alemanya, e hac d'ella una filla qui hac nom dona Sanxa, e donaren-la a muller al rei don Alfonso d'Aragó, qui fou fill del comte de Barcelona. E d'aquest rei don Alfonso fou fill lo rei En Pere d'Aragó, e el comte de Proença, e En Ferrando, qui era abat de Montaragó, e tres filles. Del rei En Pere fou fill lo rei En Jacme, aquell qui conquès Mallorca e València amb tot lo regisme. E d'aquest rei En Jacme e madona la reina, qui fou filla del rei d'Hongria, eixí lo rei En Pere d'Aragó, qui fou lo segon Alexandri per cavalleria e per conquesta.

15

20

4-5. Desclot reflecteix aquí, i més endavant (vegeu la nota al cap. 1, r. 14, i al cap. 3, rr. 40-41), la seva escassa consideració envers els reis d'Aragó anteriors a la unió amb el casal de Barcelona, com és habitual en la historiografia catalana des dels *Gesta comitum Barcinonensium* fins al rei Pere III, que només té en compte els reis d'Aragó del casal de Barcelona; tanmateix, és a partir del model proposat en la *Crònica General* de Pere III, o *Crònica de Sant Joan de la Penya*, que es començarà la història de la corona catalanoaragonesa amb els monarques aragonesos previs a la unió; vegeu CINGOLANI 2006a: 23-50, 2006b: 218-226 i 2007b: 206-224.

6-20. El comte de Barcelona és l'avantpassat fundador en la teoria historiogràfica de Desclot, i correspon a la fusió de Ramon Berenguer III i IV en un únic «Bon Comte» (vegeu la introducció, pp. 34-35). El resum genealògic, que comprèn cinc generacions de comtes-reis, és especial perquè, per raons de propaganda, s'emfatitzen els

Ara lleixarem a parlar de tots los reis qui foren après lo comte de Barcelona e parlarem en qual manera lo Bon Comte de Barcelona gasanyà lo regisme d'Aragó.

l·ligams familiars tradicionals amb la casa de Castella i amb la casa imperial alemanya, mentre que s'ometen les relacions de parentesc amb França i amb Aragó; és eloqüent, per exemple, el silenci sobre la sang aragonesa d'Alfons I (de Catalunya, II d'Aragó) el Cast, fill de Peronella d'Aragó; vegeu CINGOLANI 2006a: 35-39. Per al significat de la qualificació de Pere II com un «segon Alexandre» i les llegendes amb què es relaciona aquesta imatge, vegeu CINGOLANI 2006a: 291-315. Els personatges esmentats són, per ordre: Ramon Berenguer IV (1131-1162), la seva germana Berenguera, casada el 1128 amb Alfons VII de Castella (1126-1157), i llurs dos fills, Sanç III de Castella (1157-1158) i Ferran II de Lleó (1157-1188). Després de la mort de Berenguera (1149), Alfons es casà, el 1152, amb Riquilda de Polònia, o Rica, neboda —i no pas filla— de Frederic I Barba-roja Hohenstaufen (1152-1190); Desclot no esmenta que després de la mort d'Alfons VII, Riquilda es casà amb Ramon Berenguer III de Provença, cosí segon d'Alfons I el Cast (1162-1196). De la unió d'Alfons VII de Castella amb Riquilda, va néixer Sança, que el 18 de gener de 1174 es casà amb Alfons I el Cast. Els fills d'aquest matrimoni foren Pere I (de Catalunya, II d'Aragó) el Catòlic (1196-1213), Alfons II de Provença (1196-1209) i Ferran, abat de Montaragó. La reina Sança, a la seva mort, el 1208, es féu enterrar a Sixena, monestir que ella mateixa havia fundat, on també seria enterrat el seu fill Pere I; sobre les figures femenines, vegeu AURELL 1998.

Capítol I. *Com lo comte de Barcelona eixellà mossèn Guillem Ramon de Montcada*

Diu lo conte que, quan lo Bon Comte de Barcelona hac conquesta tota la forts terra de Catalunya per gran esforç e per gran proea, e n'hac gitats e morts tots los sarraïns tro a Lleida e tro en les muntanyes de Prades e de Siurana, qui és molt forts terra, anà assetjar Lleida, qui és una rica ciutat qui adoncs era de sarraïns.

5

E esdevenç-se que, abans que el Bon Comte de Barcelona fos al setge de Lleida, que havia en la cort del Bon Comte de Barcelona un senescal de molt gran llinatge, de la terra de Catalunya, qui havia nom En Guillem Ramon de Montcada, senescal. E fou ventura que, per alguna raó que jo no vull ara contar, que el comte de Barcelona lo gità de la sua terra e l'exilià, e aquest senescal, En Guillem Ramon de Mont-

10

1-2. Els tres primers capítols, que tenen la funció de relat dels orígens i expliquen com els comtes del casal de Barcelona arriben a ser reis d'Aragó, eren absents en la primera redacció de la crònica, on, en canvi, apareix un exili paral·lel de Guillem Ramon de Montcada datat als primers anys del regnat de Jaume I; vegeu CINGOLANI 2006a: 53-55. Desclot manipula les dates per tal de situar Ramon Berenguer IV a l'apogeu del seu poder en el moment que li fou oferta la corona d'Aragó: per a la història catalana som entre la fi de desembre de 1148, puix que ja s'ha conquerit Tortosa, tot i que no s'esmenta, i la fi de setembre de 1149, abans de la presa de Lleida (Prades i Siurana cauran entre 1152 i 1153); al seu torn, els esdeveniments de la història aragonesa s'han de datar entre avançada la primavera de 1134, abans del setge de Fraga per part d'Alfons I el Bataller (1104-1134), i el novembre del mateix any, en què morí el rei.

11. *En Guillem ... senescal*: de fet, Guillem Ramon, el Gran Senescal, no pertanyia al llinatge dels Montcada; la unió dels llinatges s'esdevingué amb el matrimoni entre Guillem Ramon i Beatriu de Montcada (vegeu SHIDELER 1987). Coll i Alentorn creu en l'existència d'una llegenda, precedent a Desclot, relativa a Guillem Ramon de Montcada, nét del Gran Senescal, que el 1194 assassinà l'arquebisbe de Tarragona Berenguer de Vilademuls. A CINGOLANI 2006a: 51-73 demostro que la versió de Desclot és a l'origen de la llegenda i que són les successives versions les que identifiquen el Gran Senescal amb el seu nét; sobre aquestes versions, vegeu COLL 1993: 193-242.

15 cada, anà-se'n en Aragó, e presentà's denant lo rei e saludà-lo molt
altament:

—Sényer —dix ell—, Déus sau vós e vostra cort. Jo son vengut
a vós qui sóts refugi d'exiliats, e prec-vos, sényer, que hajats mercè
de mi e que em vullats sostenir en vostra terra, que honrat hom son
e d'alt llinatge. E mon senyor, lo comte de Barcelona, per falses lau-
20 sengers qui m'han acusat amb ell, ha'm exiliat de sa terra e ha'm tolt
tot quant jo havia. Per què jo us prec, sényer, que vullats que jo us
servezca així com bon vassall deu servir noble senyor.

Quan lo rei entès que aquest era En Guillem Ramon de Mont-
cada, senescal, llevà-se del siti en què seïa, e pres-lo per la mà e assec-
25 lo prop si.

—Sényer —dix lo rei—, vós siats benvengut, així com a bon cava-
ller e d'honrat llinatge que vós sóts. Per ma fe, moltes vegades havia
desitjat que us pogués veer e tenir en ma cort, per la gran noblea de
llinatge e de cavalleria que en vós és. E sapiats que res que mester vos
30 sia no us fallirà en ma cort.

E d'aquí avant lo rei féu-li donar tot ço que mester hac, que no
li fallí res mentre que fou en la sua cort.

Ara lleixarem a parlar d'En Guillem Ramon de Montcada, senes-
cal, e parlarem del rei.

Capítol II. *Com lo rei d'Aragó assetjà Fraga e hi morí*

Esdevenç-se, a cap de poc de temps, que el rei d'Aragó manà cort
a la festa de Sant Joan a Saragossa, qui és la maestra ciutat del regis-
me d'Aragó. E aquí vengren tots los barons de tota la terra. E el rei
5 aquell jorn féu molt gran festa, e féu cavallers, e donà grans dons

14. *lo rei*: Alfons I el Bataller, rei d'Aragó (1104-1134), que el cronista deixa en l'anonimat, com també hi deixa el seu germà Ramir II el Monjo (1134-1138) i la filla d'aquest, Peronella, esposa de Ramon Berenguer IV, fet que mostra eloqüentment els sentiments antiaragonesos de Desclot i la consideració de superioritat del llinatge dels comtes de Barcelona per la seva major antiguitat respecte als reis aragonesos; sobre aquestes idees, vegeu CINGOLANI 2006a: *passim* i 2006c.

16. *sau*: 'salvi'.

a cavallers e a joglars. E, quan venc l'endemà, ell tenc parlament amb cavallers e amb hòmens de ciutats e amb bisbes.

—Barons —dix lo rei—, per tal vos hic he fets ajustar, que us volria dir paraules qui seran a honor de Déu e a profit de mi e de tots vosaltres. Que el meu profit e la mia honor és vostra, e el meu dan és vostre, e el profit e l'honor vostra és mia, e el vostre dan és meu. Ben sabets que totes aquestes encontrades entorn d'aquesta terra són de sarraïns, e fan-nos cascun jorn gran dan, e majorment aquells qui són de la ribera de Cinca entrò sus a Tortosa. Ara, per tal cor jo he noble cavalleria e bones gents d'armes e lleials a llur senyor, amb consell e amb volentat de vosaltres, volria que ens aparellàssem de guerrear contra ells e que ens venjàssem dels dans que ens fan cascun jorn.

Sobre açò s'assec en son siti, e llevà-se lo bisbe de Saragossa e dix:

—Sényer rei, ço que vós havets dit és obra de Déu, a la qual null hom no pot mellorar. Per què tot hom se deu esforçar de persona e d'haver que us ajudi. E jo, adés, promet-vos valença de cent cavallers e de dos mília hòmens a peu a la mia messió.

Quan lo bisbe de Saragossa hac parlat, llevaren-se d'altres bisbes, e abats e clergues, e proferiren-li de tot quant llur poder bastàs. Puis llevà-se un honrat baró d'Aragó, e parlà e dix:

—Senyor rei, ço que vós havets dit és gran profit e gran honor nostra, e anc per null temps no oïm res on pus alegres fóssem. Per què jo us dic per tots los cavallers e els rics hòmens d'Aragó, qui me n'han dat llur poder que us ho diga, que prenats ells e llur haver en ajuda e en valença de fer ço qui honor sia de vós e de vostre regime. E pensats de menar lo fet a avant, que nós farem ço que vós manarets.

—Barons —dix lo rei—, vosaltres m'havets respost així com a bons vassalls e lleials, per què jo son molt pagat de vosaltres. Mas volria m'aconsellàssets en qual lloc començarem de tenir nostre setge.

—Sényer —dix un cavaller—, lo lloc on nós havem rebut més de dan, ço és la vila de Fraga, on ha grans gents e bons guerrers. E, si nós podem haver primerament aquella vila, per nient haurem puis tota l'altra encontrada.

—Certes —dix lo rei—, aqueix consell tenc per bo.

—Sényer —dixeren tots los altres barons—, e a nós tots par bo

aquest consell. E pensats, sényer, d'enantar lo fet abans que ells ne sien apercebuts.

45 Esdevenç-se que en Aragó havia un cavaller qui era molt gran malfeitor, que robava camins e faïa gran mal. E el rei caçà-lo tant, tro que el pres e tolç-li tota sa terra, e tenc-lo grans temps en presó, e puis lleixà-lo anar per prec d'honrats hòmens qui el demanaren al rei, mas no li reté res de ço que li havia tolt. E, quan lo rei hac haüt son consell d'anar sobre Fraga, aquest cavaller se pensà que ara se poria venjar del rei, e pres son cavall e ses armes e eixí's de la terra. E anà-se'n a Fraga e parlà amb lo senyor del lloc, qui era sarraí.

50 —Sényer —dix ell—, jo son vengut ací a tu així com hom a qui el rei d'Aragó ha tolt tot quant havia, e vull ésser ton cavaller e ton soldader. E sàpies, per veritat, que el rei ajusta ses hosts per venir sobre Fraga e per fer guerra amb vosaltres. E, si vós vos volets tenir a mon consell, vós desbaratar-los-hets, lo rei e tota sa host.

55 —Amic —dix lo sarraí—, ben siats vós vengut. Jo us faré tant de bé que ben valrà ço que el rei vos ha tolt. E digats-me en qual manera farem nostre afer.

60 —Sényer —dix ell—, vós trametrets per tota la vostra encontra, e metets en la vila dels mellors hòmens d'armes que trobets a peu e a cavall, aïtants com puscats, e fets saber per tota la vostra terra que, a dia sabut que ells sàpien que el rei d'Aragó haja assetjada Fraga, quan veuran lo senyal que vós los farets en la torre major, que pensen de ferir en la host ardidament. E així com ells se combatran amb aquells de fora, e nós eixirem amb lo gran poder de la vila, del qual ells no

44-45. *un cavaller ... mal*: aquest cavaller, no documentat històricament, és el necessari paral·lel negatiu de Guillem Ramon.

45. *caçà-lo*: 'l'encalçà, el perseguí'.

48-94. *E, quan ... llevaren-lo rei*: Fraga havia estat des de sempre objectiu dels reis d'Aragó. No tenim una font segura per a aquest capítol; tot i així, en cròniques castellanes hi ha elements que justifiquen l'invent de la traïció. Alfons fou ferit a la batalla del 17 de juliol de 1134 i morí el 8 de setembre; la fama d'invencibilitat del rei i, possiblement, relats confusos sobre la batalla, engendraren la llegenda —de la qual es fa ressò Desclot— que no havia mort i que havia anat en pelegrinatge a Terra Santa; fins i tot aparegué un fals Alfons vers el 1170 (vegeu CINGOLANI 2006a: 59-64). Ramir, bisbe de Roda i monjo a Sant Pere Major, a Osca, succeí el seu germà malgrat l'oposició d'un sector de la noblesa i d'Alfons VII de Castella, que arribà a ocupar Saragossa. Alfons I havia deixat el regne a mans dels ordes militars del Temple i de l'Hospital.

es dessospitaran, e ferrem en ells, e així desbaratar-los-hem e els vençrem.

Tot enaixí com aquest mal cavaller ho dix, tot així fou ordonat. Lo rei hac ajustades ses hosts, e venc-se'n e assetjà la vila. E quan venc un jorn, tots los sarraïns de tota l'encontrada foren justats, e foren molts grans gents, que no sabem lo compte, tants foren, e van ferir en la host. E el rei fou armat amb tota sa gent, e eixí fora de les tendes per combatre amb los sarraïns. E, mentre que la batalla era molt gran e que els sarraïns se començaren ja de desbaratar, aquells de la vila començaren a eixir, qui foren grans gents e ben armats, e feriren en la host. Els altres sarraïns cobraren vigor e tornaren vers los crestians, e aquella saó foren desbaratats los crestians e perduts. E el rei se perdé, que no el trobà hom, ne viu ne mort.

Aquest rei no havia enfant negú, mas havia un germà qui era monge en una abadia. E les gents de la terra anaren-se'n a aquella abadia, e dixeren a aquell seu germà que el rei era mort e, pus no havien senyor, que volien ell haver per senyor e per rei. E ell dix-llur que molt temps havia estat fora del segle e havia servit a Déu, e que dura cosa li semblava que desemparàs l'orde.

—Sényer —dixeren los barons d'Aragó—, açò és cosa a la qual vós no us podets excusar, que nós havem perdut nostre rei e gran res de nostres gents, e som romases sens hereu e sens govern, per què la terra seria en gran perill.

—Barons —dix lo monge—, sí faré, amb un covinent: que sempre que jo haja haüt un fill o una filla de qualche muller jo haja, que sempre jo me'n pusca tornar en l'orde.

Açò li atorgaren los barons de la terra, e tragueren-lo de l'abadia e llevaren-lo rei. E donaren-li muller una dona qui era filla del rei de Lleó, e d'aquesta dona hac una filla. E a poc de temps que la filla fou nada, la reina morí, e puis lo rei desemparà lo regisme e tornà-se'n en l'abadia on solia estar. E, a poc de temps que fou en l'abadia, morí. E així la terra romàs sens rei gran temps.

E fou aventura que En Guillem Ramon, senescal, escapà, amb pocs

90. *covinent*: 'pacte, condició'.

ÍNDIX

INTRODUCCIÓ	5
1. <i>Els precedents</i>	5
2. <i>L'autor</i>	13
3. <i>Datació</i>	18
4. <i>Procés de composició i fonts</i>	19
5. <i>Ideologia i significat</i>	30
6. <i>Manuscrits</i>	48
7. <i>La present edició</i>	49
LLIBRE DEL REI EN PERE D'ARAGÓ E DELS SEUS ANTECESSORS PASSATS	53
<i>Del pròleg del llibre</i>	55
I. <i>Com lo comte de Barcelona eixellà mossèn Guillem Ramon de Montcada</i>	57
II. <i>Com lo rei d'Aragó assetjà Fraga e hi morí</i>	58
III. <i>Com lo Bon Comte de Barcelona pres una filla del rei d'Aragó per muller, a qui era romàs lo regne</i>	62
IV. <i>En qual manera lo rei En Pere d'Aragó engendrà son fill, lo rei En Jacme, qui pres Mallorca</i>	64
V. <i>Com Miramolí, sarraí molt poderós, féu passatge en Espanya, e com los tres reis d'Espanya li eixiren a encontre, el romperen e prengueren moltes ciutats e viles. Fou a 16 de juliol, any 1212</i>	68
<i>Com lo rei de Castella s'ajustà amb ses hosts, e com lo rei d'Aragó hac la davantera, e com desbarataren Miramolí.</i>	70
VI. <i>En qual manera morí lo rei En Pere d'Aragó, qui fou en la batalla d'Úbeda</i>	77

VII. <i>Com lo comte de Barcelona anà en Alemanya amb sol un cavaller per excusar l'emperadriu d'Alemanya</i>	79
VIII. <i>Com lo companyó del comte, que havia amenat en Alemanya, li fugí</i>	85
IX. <i>Com lo comte de Barcelona entrà en lo camp e guanyà la batalla</i>	86
X. <i>Com l'emperadriu d'Alemanya anà a cercar lo Bon Comte de Barcelona, e com l'emperador li donà Proença</i>	89
XI. <i>De la coronació de l'infant En Jacme, fill del rei En Pere de Morell</i>	90
XII. <i>De les faïçons del rei En Jacme, que pres Mallorca e València</i>	91
XIII. <i>Com lo rei En Jaume assetjà lo castell de Peníscola ..</i>	92
XIV. <i>Com lo rei d'Aragó En Jacme tenc parlament a Barcelona per lo passatge a Mallorca per prendre l'illa .</i>	92
XV. <i>Com respòs l'arquebisbe de Tarragona</i>	95
XVI. <i>Com parlà lo bisbe de Barcelona</i>	96
XVII. <i>De ço que dix lo bisbe de Girona</i>	96
XVIII. <i>Com respòs l'ardiaca de Barcelona</i>	97
XIX. <i>Com parlà lo sagristà de Barcelona</i>	97
XX. <i>Com parlà lo sagristà de Girona</i>	98
XXI. <i>Com respongueren molts prelats e clergues</i>	98
XXII. <i>Com respongueren los templers, ço és un per tots ..</i>	98
XXIII. <i>Com parlà lo comte Nunó e molt honradament ..</i>	99
XXIV. <i>De ço que dix lo comte d'Empúries</i>	100
XXV. <i>Com respòs lo prou vescomte En Guillem de Montcada</i>	100
XXVI. <i>Com respòs En Ramon de Montcada</i>	101
XXVII. <i>Com parlà En Ramon Berenguer</i>	101
XXVIII. <i>Com parlà En Bernat de Santa Eugènia</i>	102
XXIX. <i>Com los barons del comtat de Barcelona han feta llur resposta. E torna a parlar un poc del comte de Barcelona .</i>	103
XXX. <i>Com lo rei En Jacme d'Aragó manà fer galeres e llenys e altres vaixells per a passar a Mallorca</i>	104
XXXI. <i>Com lo rei d'Aragó En Jacme se partí de Lleida e anà en Aragó</i>	107

XXXII. <i>Dels companys que menà amb si lo comte En Nunó</i>	108
XXXIII. <i>Dels companys que menà amb si En Guillem de Montcada</i>	108
XXXIV. <i>Com lo rei En Jacme se recollí amb sa host per passar a Mallorca</i>	108
XXXV. <i>Com la host del rei d'Aragó pres terra en l'illa de Mallorca, en un lloc que dien Santa Ponça</i>	109
XXXVI. <i>Com torna a parlar lo llibre de les naus e tarides del rei d'Aragó que romangueren al port de la Porrassa ..</i>	113
<i>Com la host del rei d'Aragó se mesclà amb la host del rei sarraí e com morí En Guillem de Montcada</i>	114
XXXVII. <i>Com la host del rei d'Aragó desbaratà e vencé la host dels sarraïns e com assetjaren la ciutat de Mallorca .</i>	116
XXXVIII. <i>Com lo rei sarraí de Mallorca entrà en ciutat celadament</i>	118
XXXIX. <i>Com lo rei d'Aragó sabé que el rei sarraí era tornat en la ciutat, e com s'acunçà un ric moro de les muntanyes amb lo rei d'Aragó</i>	119
XL. <i>Com la host del rei d'Aragó començà a fer caves per entrar en la ciutat de Mallorca</i>	121
XLI. <i>Com lo rei sarraí de Mallorca començà de fer parlar pleit al rei d'Aragó</i>	125
XLII. <i>Com lo rei d'Aragó féu fer un castell de fusta per combatre la ciutat</i>	126
XLIII. <i>Com lo comte d'Empúries féu cavar lo mur a la part de ponent</i>	127
XLIV. <i>Com se aparellaren tots per entrar e per prendre la ciutat de Mallorca</i>	128
XLV. <i>Com un ric hom sarraí de l'illa de Mallorca venc convidar lo comte En Nunó</i>	130
XLVI. <i>Quan lo rei En Jacme d'Aragó féu un cavaller novell que havia nom En Carròs</i>	132
XLVII. <i>Com lo rei En Jacme d'Aragó pres la ciutat de Mallorca, e fou en l'any de nostre Senyor 1229, lo darrer dia de deembre</i>	133

XLVIII. Com lo rei En Jaume d'Aragó se partí de Mallorca e tornà-se'n en Catalunya	136
XLIX. Com lo rei En Jaume d'Aragó pres la ciutat de València amb tot lo regne. E fou a 28 del mes de setembre, en l'any 1238	137
Com en aquella saó se llevà un sarraí negre, lo qual apellava hom rei Albocor	146
L. De la guerra que fou entre el rei d'Aragó e lo rei de Castella, son gendre	147
LI. Com l'infant En Pere d'Aragó pres per muller la filla del rei Manfrè de Sicília	150
LII. Com l'apostoli féu donació al comte Carles del regne de Sicília	152
LIII. Com lo comte Carles s'aparellà d'anar contra la terra del rei Manfrè	153
LIV. Com N'Enric de Castella prestà gran tresor al comte Carles	153
LV. Com lo comte Carles amb tota sa host se'n venc al pont de Xiprà	154
LVI. Com lo rei Manfrè tenc consell amb sos barons	154
LVII. Com lo rei Manfrè e lo comte Carles estaven cascuns aparellats per fer la batalla	155
LVIII. Com lo rei Manfrè de Sicília fou vençut e desbaratat per lo comte Carles	156
LIX. Com Corralí, nebot del rei Manfrè, venc sobre lo rei Carles	157
LX. Com N'Enric de Castella desafià lo rei Carles e se n'anà a Roma	158
LXI. Com Corralí, nebot del rei Manfrè, se n'anà a Roma ..	159
LXII. De la gran batalla que fou entre Corralí, nebot del rei Manfrè, e Carles	160
LXIII. De la mort de Corralí e de sos companyons	161
LXIV. De la nomenada del rei Carles	165
LXV. Com lo rei En Jaume d'Aragó amb l'infant En Pere, son fill, preseren Múrcia amb tot lo regne, e fou en l'any de nostre Senyor 1266, a 17 d'agost	166

LXVI. <i>Com lo rei de Castella anà a parlar amb l'apostoli ..</i>	169
LXVII. <i>En qual manera los sarraïns paliers del regne de València s'alçaren contra lo rei d'Aragó, e fou mitjan juny, any 1276</i>	171
LXVIII. <i>Com Ferran Sanxis, germà de l'infant En Pere d'Aragó, guerrejava amb ell e amb son pare, lo rei</i>	174
LXIX. <i>Com l'infant En Pere assetjà un castell de Ferran Sanxis, son germà bord</i>	176
LXX. <i>Com l'infant En Pere d'Aragó féu negar a En Ferran Sanxis, son germà</i>	177
LXXI. <i>Com lo comte d'Empúries se venc a metre en poder de l'infant En Pere</i>	179
LXXII. <i>Com l'infant En Pere perdonà al comte d'Empúries</i>	180
LXXIII. <i>Com lo rei En Jacme d'Aragó morí; açò fou lo darrer dia d'agost en l'any de nostre Senyor 1276</i>	183
LXXIV. <i>Com lo rei En Pere pres la vila de Montesa e cobrà tot lo regne</i>	185
LXXV. <i>Com lo rei En Pere d'Aragó pres tots los barons de Catalunya a Balaguer, e fou en lo mes de juliol en l'any 1280 ..</i>	187
LXXVI. <i>Com lo rei En Pere hac vistes amb lo rei de França e amb lo rei de Castella</i>	193
LXXVII. <i>Dels missatgers que un sarraí qui estava en Constantina, prop Alcoll, tramès al rei En Pere d'Aragó ..</i>	197
LXXVIII. <i>De la resposta que el rei En Pere d'Aragó tramès al sarraí d'Alcoll</i>	198
LXXIX. <i>Com lo rei En Pere d'Aragó acordà d'anar a Constantina e es recollí amb totes ses gents per passar a Alcoll</i>	198
<i>Com lo rei En Pere d'Aragó partí del port de Tortosa per passar a la vila d'Alcoll, en Barbaria</i>	200
LXXX. <i>Com lo rei En Pere d'Aragó amb sa host pres terra a Alcoll</i>	202
LXXXI. <i>Com les gents del regne de Sicília occiren tots los francesos qui estaven en Sicília per Carles. Açò fou a 14 de maig, any 1282</i>	203

LXXXII. <i>Com Carles amb ses hosts se'n passà a Sicília ..</i>	206
LXXXIII. <i>Dels ardiments que faïen les gents del rei En Pere d'Aragó estant a Alcoll</i>	207
LXXXIV. <i>Com lo rei En Pere d'Aragó tenc consell amb sos barons</i>	209
LXXXV. <i>Com lo rei En Pere d'Aragó tramès sos missatgers a l'apostoli</i>	210
LXXXVI. <i>De la resposta de l'apostoli que féu als missatgers del rei En Pere d'Aragó</i>	211
LXXXVII. <i>Com les gents del regne de Sicília tengueren consell</i>	212
LXXXVIII. <i>Com les gents del regne de Sicília trameteren llurs missatgers al rei En Pere d'Aragó</i>	213
LXXXIX. <i>D'un gran ardiment que féu lo comte de Pallars</i>	216
XC. <i>Com lo rei En Pere d'Aragó, amb tota sa host, se'n venc en Sicília</i>	219
XCI. <i>Com lo rei En Pere d'Aragó se'n venc a Palerm per tenir consell</i>	221
XCII. <i>Com lo rei En Pere tramès sos missatgers al rei Carles</i>	224
XCIII. <i>De ço que el rei Carles dix e féu dir als missatgers del rei d'Aragó</i>	226
XCIV. <i>Com lo rei Carles e tota sa host se'n passà a Rèjol ..</i>	228
XCV. <i>Com lo rei En Pere d'Aragó se'n venc a Messina ..</i>	229
XCVI. <i>De la gran honor que tota la gent de Messina feren al rei d'Aragó</i>	230
XCVII. <i>Com lo rei Carles donà comiat a gran res de sa gent</i>	231
XCVIII. <i>Com catorze galeres del rei d'Aragó desbarataren quaranta galeres del rei Carles e prengueren-ne vint-e-dos</i>	232
<i>Com les galeres de Carles se n'anaren e faeren vela totes ensems per anar en Nàpols</i>	233
<i>Com les galeres del rei d'Aragó preseren vint-e-dues galeres del rei Carles</i>	233

<i>Com lo rei d'Aragó lliurà dues naus en què se'n passaren les gents de Principat e de Nàpols, així com oïrets</i>	236
<i>XCIX. Com lo rei Carles tramès missatgers al rei En Pere d'Aragó e que el reptassen de part sua</i>	237
<i>C. Com lo rei En Pere d'Aragó e lo rei Carles s'acordaren de fer batalla ells ambdós a Bordeu</i>	238
<i>CI. Com l'apostoli tramès en ajuda al rei Carles cinc-cents cavallers francesos</i>	242
<i>CII. Com lo rei En Pere d'Aragó e de Sicília, amb tota sa host, pres Rèjol, e occiren gran res de tots los francesos .</i>	243
<i>CIII. Com un almogàver que prengueren les gents del príncep de la Morea se combaté amb un cavaller francès e el vencé; e com madona la reina, muller del rei En Pere, se'n venc en Sicília</i>	248
<i>Com la reina se'n venc a Messina, e com los hòmens de la terra la reeberen amb gran honor</i>	250
<i>CIV. Com lo rei En Pere d'Aragó se partí de Sicília e se n'anà a Bordeu per fer la batalla amb lo rei Carles, e com entrà al camp</i>	251
<i>CV. Com lo rei En Pere d'Aragó partí de Bordeu e se'n tornà en son regne</i>	260
<i>CVI. Com lo rei Felip de França tramès deu milia hòmens a cavall e molta gent a peu a córrer en Aragó</i>	264
<i>Com les gents del rei En Pere feren fugir los francesos e n'occiren molts</i>	264
<i>CVII. Com lo rei En Pere d'Aragó aparellà sos missatgers per enviar al rei de França</i>	266
<i>CVIII. Com los missatgers del rei d'Aragó En Pere anaren al rei de França</i>	267
<i>CIX. Com lo rei de França no volgué parlar amb los missatgers del rei d'Aragó</i>	268
<i>CX. Com lo rei Carles féu armar vint galeres a Marsella, e madona la reina d'Aragó vint a Messina</i>	270
<i>CXI. Com les galeres dels proençals vengueren a Malta</i>	272
<i>CXII. Com les galeres dels catalans vengueren al port de Malta</i>	272

CXIII. <i>Com les galeres del rei d'Aragó desbarataren e prengueren les galeres del rei Carles</i>	273
CXIV. <i>Com En Roger de Llúria se'n tornà amb les sues galeres, e amb aquelles que hac preses, a Messina</i>	276
CXV. <i>Com torna a parlar lo llibre del príncep fill del rei Carles</i>	277
CXVI. <i>Com les galeres del rei d'Aragó e de Sicília feren gran mal en Calàbria e en lo Principat e per tota la ribera tro a Nàpols</i>	278
CXVII. <i>Com lo rei d'Aragó En Pere assetjà la ciutat d'Albarrasí amb tota sa host</i>	279
CXVIII. <i>Com lo rei En Pere d'Aragó e de Sicília pres la ciutat d'Albarrasí e la forní bé, que negú no li pogués noure. Consecutiu amb lo capítol passat</i>	281
<i>Com lo rei féu aquí edificar albergs forts per eixivernar aquí</i>	282
CXIX. <i>Com quatre castells del rei Carles se reteren a madona la reina d'Aragó</i>	285
CXX. <i>Com madona la reina d'Aragó e de Sicília féu armar trenta-quatre galeres e d'altres llenys a Messina</i>	286
CXXI. <i>Com En Roger de Llúria, almirall del rei En Pere d'Aragó e de Sicília, preïcà a les sues gents de la sua armada .</i>	287
CXXII. <i>Com lo príncep, fill del rei Carles, féu armar a Nàpols vint-e-vuit galeres e d'altres llenys</i>	288
CXXIII. <i>Com l'almirall del rei d'Aragó hac consell amb sa gent qual via faessen</i>	289
CXXIV. <i>Com l'armada del rei d'Aragó passà denant Nàpols, e açò fou al mes de juny, en l'any 1284</i>	289
<i>Com l'almirall féu la via de Castellamar</i>	291
CXXV. <i>Com lo príncep amb sos cavallers muntaren en les sues galeres e feren la via de les galeres del rei d'Aragó .</i>	291
CXXVI. <i>Com l'almirall del rei d'Aragó féu fer una escala de vint galeres e les altres féu metre en reguarda ...</i>	292
CXXVII. <i>Com En Roger de Llúria, almirall del senyor rei d'Aragó, pres lo príncep fill del rei Carles e desbaratà totes ses galeres</i>	292

CXXVIII. Com lo príncep fill del rei Carles féu retre a l'almirall del rei d'Aragó la germana de la reina d'Aragó que ell tenia presa	294
CXXIX. Com l'almirall del rei d'Aragó se'n tornà a Messina amb lo guany que havia fet	295
CXXX. Com lo rei En Pere d'Aragó e de Sicília anà amb ses hosts en Tudela de Navarra	296
CXXXI. Com lo rei de França ajustà e féu tot son per-tret, per terra e per mar, per venir contra lo rei d'Aragó e la sua terra	298
CXXXII. Com lo rei En Pere d'Aragó tenc parlament a Saragossa amb los hòmens d'Aragó	300
CXXXIII. Com lo rei d'Aragó En Pere féu rossegar e penjar a En Berenguer Oller de Barcelona amb set de sos companys	301
CXXXIV. Com lo rei En Pere d'Aragó anà sobre son frare lo rei de Mallorques	304
CXXXV. Com les gents de Perpinyà se llevaren contra lo rei d'Aragó	314
CXXXVI. Com lo rei En Jacme de Mallorques tramès sos missatgers al rei de França contra son frare, lo rei d'Aragó ..	320
CXXXVII. Com lo rei de França amb tot son poder venc sobre lo rei d'Aragó e sa terra, ço és Catalunya	327
CXXXVIII. Com lo rei de França, amb tota sa host, s'atendà en l'horta de Perpinyà	329
CXXXIX. Com lo noble rei En Pere d'Aragó, amb fort poca companya, se'n pujà al coll de Panissars	334
CXL. Com lo rei de França amb tota sa host se'n tornen al pla de Rosselló	339
CXLI. Com los francesos prengueren la ciutat d'Elna ...	344
CXLII. Com lo rei En Pere d'Aragó anà al castell de Cotlliure	347
CXLIII. D'un gran ardit que féu N'Huguet, comte d'Empúries, contra los francesos	349
CXLIV. Dels missatgers que el rei de França e el cardenal trameteren al rei d'Aragó	353

CXLV. <i>Com les gents de la host del rei de França se'n tornen molts en llurs terres</i>	353
CXLVI. <i>Com los francesos entraren en Catalunya per un mal pas que és sobre la vila de Peralada</i>	355
CXLVII. <i>Com lo rei En Pere d'Aragó, amb totes ses hosts, se llevà del coll de Panissars</i>	358
CXLVIII. <i>Com lo rei En Pere d'Aragó se'n venc a Figueres</i>	361
CXLIX. <i>Com lo rei d'Aragó tenc consell amb sos cavallers e barons en Peralada</i>	364
CL. <i>Com les gents del rei d'Aragó desepararen la vila de Peralada</i>	366
CLI. <i>Com lo rei En Pere d'Aragó tenc consell amb los hòmens de Castelló</i>	369
CLII. <i>Com lo rei En Pere d'Aragó, amb sa cavalleria, s'eixí de Castelló e vengueren-se'n a Girona</i>	371
CLIII. <i>En qual manera lo rei En Pere d'Aragó féu establir la ciutat de Girona e com la comanà a En Ramon Folc</i>	374
CLIV. <i>Com les galeres del rei de França vengueren a Blanes, qui és a vuit llegües prop de Barcelona, e com los francesos prengueren lo castell de Llers</i>	379
CLV. <i>Com lo cardenal mès en possessió de la terra de Catalunya a Carlot, fill del rei de França</i>	380
CLVI. <i>Com lo rei de França amb tota sa host se'n venc atendar après de Girona</i>	381
CLVII. <i>Dels ardiments que faïen los cavallers de Catalunya qui es posaren en frontera e corrien tot dia a fer mal a la host del rei de França</i>	386
CLVIII. <i>Com onze galeres del rei d'Aragó desbarataren vint-e-quatre galeres del rei de França</i>	394
CLIX. <i>Com lo rei d'Aragó, amb tota sa cavalleria, passà denant la host dels francesos. Açò fou lo sant jorn de Santa Maria d'Agost en l'any de nostre Senyor 1285</i>	396
CLX. <i>De la pestilència de les mosques que Déus tramès sobre los francesos</i>	406

CLXI. <i>Com lo rei de França féu fer una gran cava per enderrocar lo mur de la ciutat de Girona</i>	408
CLXII. <i>De les gates que el rei de França féu fer</i>	409
CLXIII. <i>Dels castells e dels cadafals que el rei de França féu fer</i>	409
CLXIV. <i>Com lo rei de França féu fer escales</i>	410
CLXV. <i>Com lo rei de França féu parlar pleit a En Ramon Folc, e com En Roger de Llúria amb l'armada qui era en Sicília venc en Barcelona</i>	411
CLXVI. <i>Com En Roger de Llúria, amb l'armada del rei d'Aragó, desbaratà l'armada del rei de França</i>	415
CLXVII. <i>Com lo rei de França morí, e los francesos isqueren de la terra de Catalunya e se'n tornaren amb gran dan que hi preseren, que tots hi moriren o gran res</i>	423
CLXVIII. <i>En qual manera lo rei En Pere d'Aragó e de Sicília cobrà Girona e tota la sua terra. E en qual manera aquest dit rei En Pere morí, e del gran dol que fou fet per ell</i>	433
APÈNDIX: ESMENES AL TEXT D'ENC	443
BIBLIOGRAFIA	459
GLOSSARI	467